

Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет міжнародних відносин
Центр міжнародної безпеки та партнерства
Ягеллонський університет у Кракові
Інститут політичних наук і міжнародних відносин
Факультету міжнародних та політичних досліджень
Пріоритетна область досліджень "Суспільство майбутнього" -
Центр дослідження глобальних трендів
Державна вища східноєвропейська школа у Перемишлі
Центр інформації та документації НАТО

**КРИЗА СУЧАСНОЇ
СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ:
НОВА КАРТА ГЕОПОЛІТИЧНИХ
ПРОТИСТОЯНЬ**

**Матеріали міжнародної
наукової конференції**

16 квітня 2021 року

Львів

УДК 327.5-049.5-044.372(100)"20"(06)

К 82

К 82 Криза сучасної системи безпеки: нова карта геополітичних протистоянь. Матеріали міжнародної наукової конференції. Львів, 16 квітня 2021 р. / Упорядники: М. Мальський, Р. Вовк, О. Кучик, П. Байор. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. – 133 с.

У збірнику опубліковані тези виступів учасників конференції, присвячені актуальним питанням міжнародної та регіональної безпеки. Розкриті геополітичні, військові, правові, економічні та інформаційні чинники впливу на систему безпеки в сучасних міжнародних відносинах.

Матеріали подано в авторській редакції. За зміст, оприлюднені факти та поданий цифровий і статистичний матеріал відповідальність несуть автори.

УДК 327.5-049.5-044.372(100)"20"(06)

© Центр міжнародної безпеки
та партнерства, 2021

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2021

International Law, The Hague Academy of International Law. 1966. Vol. 117. 98 p. DOI : http://dx.doi.org/10.1163/1875-8096_pp1rdc_ej.9789028615427.001_098.4

Ігор Гурак
кандидат історичних наук, доцент
Юрій Якубовський
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

“КОРІННИЙ ПЕРЕЛОМ” В УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИХ ВІДНОСИНАХ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ (2018 – 2019 РР.)

Впродовж двох перших президентських каденцій Владіміра Путіна керівництво Російської Федерації повернуло під свій контроль паливно-енергетичний комплекс держави, приватизований впродовж 1990-х років. Підпорядкований Кремлю “Газпром” перетворився на безвідказний та ефективний засіб реалізації зовнішньополітичних завдань керівництва Росії. Починаючи з 2003 р., “енергетична зброя” успішно використовувалася проти залежних від російського газу держав. Україна з своєю енерговитратною промисловістю традиційно була однією з ключових цілей енергетичного тиску Росії, що яскраво проявилось за часів президенства Віктора Ющенка (2005 – 2010 рр.) в рамках газових конфліктів 2005 – 2006 та 2008 – 2009 рр.

З початком російської агресії, керівництво України, усвідомлюючи екзистенційно загрозовий характер залежності від прямих поставок російського газу, вдалася до кроків, які повинні були мінімізувати ризики у відповідній сфері. З листопада 2015 р. “Нафтогаз України” припинив прямі закупки російського газу. Паралельно в рамках наймасштабнішої суперечки в історії Стокгольмського арбітражу розглядалися зустрічні позови “Газпрому” та “Нафтогазу України”. Задоволення вимог російської

сторони загрозувало Україні фінансовим крахом. Перемога “Нафтогазу України” повинна була звільнити Україну від кабальних умов газового договору 2009 р. та передбачала отримання від Росії компенсації за невиконання нею умов транзиту свого газу через українську газотранспортну систему (далі – ГТС).

За результатами провадження, у грудні 2017 р. арбітраж виніс перше рішення на користь України. Зокрема, було відхилено вимоги “Газпрому” до української сторони на суму \$56 млрд згідно з положенням “бери або плати” за 2009 – 2017 рр. Також документ передбачав зменшення обсягів обов’язкової річної закупівлі, яку “Нафтогаз” мав здійснювати надалі в Росії приблизно в 10 разів. У кінці лютого 2018 р., натомість, було ухвалено остаточне рішення, яке передбачало, що за результатами двох арбітражних проваджень “Газпром” повинен був перерахувати “Нафтогазу України” \$2,56 млрд.

Відповіді рішення посилили позицію України у газовій сфері, однак аж ніяк не знівелювати загрози з російського боку. Навіть не купуючи в “Газпрому” російський газ та вигравши суд в Стокгольмському арбітражі, Україна залишалася вразливою для російського тиску з використанням енергетичних важелів. Те, що Росія використовуватиме їх при кожній нагоді щоб нашкодити Україні, черговий раз показала подія, яка сталася 1 березня 2018 р. Тоді в умовах екстремальних холодів “Газпром” всупереч рішенням Стокгольмського арбітражу за 15 хвилин до запланованого початку поставок газу в Україні повідомив, що не постачатиме його українським споживачам. Додатково ним на 20 % було знижено тиск в трубі на українському напрямку та скорочено до мінімуму продаж газу іншим клієнтам.

В середовищі політиків та експертів українська ГТС вважається суттєвим стримуючим фактором від розширення агресії Кремля стосовно Україні. З іншого боку, транзит російського газу приносить Україні щороку приблизно \$3 млрд, зменшує українські витрати на утримання газотранспортної системи та є найбільшою статтею доходів держави від експорту послуг. Після закінчення дії договору

від 18 січня 2009 р., за умови введення в експлуатацію газопроводів “Північний потік 2” та “Турецький потік” Україна опинялася перед загрозою втрати відповідних безпекової та економічної складових газового питання.

Закономірно, що в такій ситуації керівництво Росії максимально мобілізувало ресурси для фіналізації газогонів в обхід України. Паралельно газове питання активно використовувалося Росією для тиску на тогочасне українське керівництво та піару проросійських політичних проєктів напередодні як президентських, так і парламентських виборів в Україні 2019 р.

Після рішення Стокгольмського арбітражу російська сторона більше року фактично блокувала переговори щодо нової угоди про транзит свого газу українською ГТС з початку 2020 р. Максимально використавши газову тематику для підвищення рейтингу проросійських сил в Україні, керівництво Росії пішло на переговори тільки після українських парламентських виборів у липні 2019 р.

В кінцевому підсумку, висока активність українських дипломатів, рішення суду ЄС від 10 вересня 2019 р.¹, та ухвалення у грудні 2019 р. оборонного бюджету США² змусили Росію погодитися на підписання угоди про умови продовження транзиту свого газу через територію України. 20 грудня 2019 р., тобто в день, коли президент США Дональд Трамп (2017 – 2021 рр.) підписав згаданий вище оборонний бюджет, представники України, Росії та ЄС підписали спеціальний протокол, в якому фіксувалися газові домовленості. За кілька днів російська сторона перевела на рахунки “Нафтогазу України” виплату згідно із рішенням Стокгольмського арбітражу та пеню, які разом склали \$2,9 млрд. Натомість 30 січня сторонами було підписано остаточний контракт, який передбачає транзит російського газу через українську ГТС впродовж наступних 5 років із фіксованими мінімальними обсягами. Відповідний документ став важливою тактичною перемогою України над Росією

¹ Скасував рішення Єврокомісії 2016 р., що дозволяло суттєво збільшити прокачку російського газу газогоном “Північний потік”.

² Передбачав санкції проти фірм які будують “Північний потік 2”.

в енергетичній сфері, яка надав офіційному Києву 5 років для того, щоб підготуватися до умов, коли “Газпром” з високою ймовірністю матиме змогу доставляти газ до споживачів в ЄС, обминаючи українську ГТС.

Список використаних джерел

1. Бойко та Медведчук зустрілися з головою «Газпрому» в Росії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-boyko-medvedchuk-rosija/29986543.html>
2. Вінокуров Ярослав. Питання на \$3 мільярди щороку: для чого Україні контракт з Росією про транзит газу. URL: <https://hromadske.ua/posts/pitannya-na-dollar3-milyardi-shorokudlya-chogo-ukrayini-kontrakt-z-rosiyeyu-pro-tranzit-gazu>
3. Вітренко Юрій. Підписали контракт на транзит. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2848062-pidpisali-kontrakt-na-tranzit.html>
4. Газові переговори: Кабмін оприлюднив Протокол тристоронньої зустрічі. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2842975-gazovi-peregovori-kabmin-opriludniv-protokol-tristoronnoi-zustrici.html>
5. “Газпром” сорвал импорт газа в Украину за 15 минут до начала поставок. URL: <https://www.segodnya.ua/economics/enews/gazprom-sorval-import-gaza-v-ukrainu-za-15-minut-do-nachala-postavok-1119069.html>
6. Зануда Анастасія. Газові переговори Україна-Росія-ЄС: що стоїть на кону. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49661535>
7. Слободян Н. В. Енергетичний фактор як силовий інструмент у європейській політиці Росії // Стратегічні пріоритети. 2014. № 3 (32), С. 37-45. С. 40.
8. Hurak Ihor, D'Anieri Paul. The Evolution of Russian Political Tactics in Ukraine // Problems of Post-Communism. 2020. URL: <https://www.tandfonline.com/eprint/NRVKEUT6NYF23IKVVVHI/full?target=10.1080/10758216.2020.1819162>
9. Nord Stream 2: США дали компаніям-підрядникам місяць на згорання робіт. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2019/12/28/7104662/>